

Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
Odsjek za historiju

Zimski semestar akademske 2014./2015. god.

Izborni predmet: „Tragovima naših komšija: Jevreji u Bosni i Hercegovini i holokaust”¹

Transkript predavanja na temu
„Bosanski komšiluk: Jevreji u Bosni i Hercegovini”
Gost predavač: Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice BiH

Tuzla, 2. X 2014. god.

Ako se postavi pitanje odakle Jevreji u BiH, onda je to pitanje koje je gotovo pet stotina godina staro. Naime, Jevreji nisu živjeli u BiH u prahistorijsko i historijsko vrijeme, pa čak i u čuvenom periodu kralja Tvrtka, bilo je slabo tragova o Jevrejima sem pojedinih trgovaca iz Dubrovnika koji su u proputovanju prolazili.

Kada su španski kraljevi Izabela i Ferdinand u rekonkvisti odlučili da očiste Iberijsko poluostrvo od svih koji nisu katolici, odluku o progonu Jevreja ili njihovo obavezno pokrštavanje su donijeli 1492. dajući Jevrejima rok od tri mjeseca da se ise le ili pređu na katoličku vjeru. Veliki broj Jevreja nije odlučio da se pokrsti, te su napustili Iberijsko poluostrvo. Tako su neki Jevreji otišli na Balkan, a drugi sa Kolumbom u Ameriku.

Te 1492. godine Jevreji su se naselili po svim zemljama Mediterana koje su tada bile pod osmanskom vlašću, i bitno je da je sultan rado prihvatio Jevreje raširenih ruku. Bili su tretirani isto kao i svi drugi nemuslimani. Budući da nisu mogli posjedovati zemlju, Jevreji su bili osuđeni da se bave profesijama urbanog tipa poput trgovine, zanatima ili da budu ljekari, apotekari, trgovci i sl. to je bilo u osmansko vrijeme, koje je bilo, ako se uporedi sa životom Jevreja u drugim državama, dosta bolje jer Jevreji u BiH nisu bili prisiljeni da žive u getu, nisu bili žrtve pogroma samo zato što su bili Jevreji.

¹ Ovaj izborni predmet finansiran u okviru EU-projekta „After the traces of our neighbors: Jews in Bosnia and Herzegovina and the Holocaust”.

Ono što je pomoglo bilo je iskustvo iz Andaluzija, gdje su Jevreji i muslimani živjeli zajedno, samostalno, naviknuti na suživot i zajednički mentalitet – što je bilo lako prenijeti u novu domovinu. Kod Jevreja postoji jedno pravilo od tri člana: 1. upoznaj jezik zemlje u kojoj živiš, drugi – poštuju zakone zemlje u kojoj živiš, i treći ne zaboravi ko si i šta si.

Držeći se ta tri principa, Jevreji su se jako dobro aklimatizirali u tadašnjoj Bosni i uspjeli su ostvariti one komšijske relacije koja su specifične upravo za ove krajeve gdje je komšija, kako kažu, bliži od brata isto kao što je košulja bliža od kaputa. Ti dobri odnosi nisu nikada bili značajnije poremećeni, iako je bilo uvijek lokalnih sukoba (poput slučaja iz 1820. kada je za bosanskog namjesnika došao Sijavuš paša koji je nakon tamničenja sarajevskog rabina Moše Danona i desetak viđenijih članova jevrejske općine... Tako je jedan od viđenijih rabina u petak uveče, nakon molitve koja je kod Jevreja tada, otišao u kafanu, naručio kafu i platio je jednim zlatnim dukatom...mada Jevreji preko šabata ne rade ništa sa novcem. To je bilo svima jako čudno, a on je u svakoj mahali obišao kafane što je lokalnom stanovništvu bio znak da nešto nije uredu. Lokalnom stanovništvu je to bio pokazatelj da odu do njegove kuće i da vide o čemu se radi, te im je rabin objasnio. Nakon toga, digli su bunu protiv Sijavuš paše i oslobodili zatočene Jevreje, te poslali pismo u Istanbul o ponašanju Sijavuš paše, tako da mu je došao poziv (katil-ferman) da dođe u Istanbul. Rabin Moše Danon, kao neko ko je uživao veliko poštovanje, zarekao se da će otići u Svetu zemlju da tamo bude sahranjen. Međutim, na putu do Kotara udario je glavom o trešnju i pao na zemlju kod Stoca. Pošto je kod Jevreja običaj da se mrtvac čim prije ukopa, Danon je ukopan u Stocu, te je njegov grob danas postao određeno hodačasno mjesto za mnoge ljude.

Taj život Jevreja u Bosni i Hercegovini do dolaska austro-ugarske vlasti, nakon Berlinskog kongresa, bio je prilično idiličan. U prvi mah je postojao otpor Austrijancima, ne samo kod Hadži Loje koji je organizirao vid otpora, ali ova velika sila koja je okupirala Bosnu i Hercegovinu donijela je određene evropske principe upravljanja državom. Lokalnoj jevrejskoj zajednici je bilo čudno zato što je među državnim službenicima koje je Austro-ugarska dovela bilo dosta Jevreja iz Austrije, Češke, Poljske i zemalja u okviru AU carstva, a koji su bili Jevreji ali nisu govorili jezik koji su domaći Jevreji-Sefardi (sefard-zapad, što se odnosi na Španiju) razumjeli – i koji su koristili u kućnom žargonu odnosno jevrejsko-španski jezik ili ladino. Jevreji koji su došli sa AU upravom pripadaju aškenaskoj grupi zapadnoevropskih Jevreja koji koriste jidiš – kombinaciju hebrejskog, njemačkog, ruskog i drugih slavenskih jezika – i jednostavno je bilo čudno kakvi su to Jevreji koji ne znaju jezik. I od tada postoji vic da ovi Aškenazi možda nisu Jevreji, ali mi ćemo ih prihvatiti kao najbolje prijatelje. To je bio jedan česti odgovor u vrijeme posljednjeg rata u Bosni i Hercegovini 1992.-1995. kada su Jevreji pitani ko je vaš najbolji prijatelj ovdje. Uvijek očekujući da će dobiti željeni odgovor da su to Bošnjaci, Hrvati ili Srbi – međutim, naš odgovor je (ako je pitanje od domaćeg novinara) Židovi; a ako su pitali

stranci, onda je odgovor bio da su najbolji prijatelji Jevreja u BiH Aškenazi. Drugim riječima, ono što je Jevrejska zajednica, pogotovo nakon nezavisnosti BiH, pokušala i na dobar način uspjela, to je da bude sastavni dio ovog bh. društvenog tkiva, ali da ne bude vezana ni za jedan od tri konstitutivna naroda, kako se to u današnjem pravnom žargonu kaže. Nego, da samo bude dio Bosne i Hercegovine i da kao svoju domovinu osjećaju Bosnu i Hercegovinu. Ono što je sa AU došlo su i neki drugi običaji: počeli su se otvarati industrijski pogoni, počelo je da cvjeta bankarstvo, djelatnosti u kojima urbano stanovništvo ima određenu prednost nad ruralnim. Upravo su Jevreji to i iskoristili, te jednostavno pokrenuli određene pogone, bankarstvo, trgovinu a da koristeći svoje rodbinske i druge veze sa Jevrejima Evrope, jednostavno uspostavljaju međunarodne trgovačke kontakte. U toku AU uprave formirano je jevrejsko društvo „La Benevolencija“, koje je osnovano da bi se mladi Jevreji, kao talentirani ljudi, počeli slati na školovanje budući da su aškenaski Jevreji jednostavno odskakali svojom edukacijom. Domaćim Jevrejima je postalo jasno da nije dovoljno samo voditi dućan i mali biznis, nego da je potrebno i educirati se kako bi postali državni službenici ili nešto više. U to doba univerziteti nisu postojali ni u BiH, ni u Zagrebu ili Beogradu tako da su oni išli u Beč, Prag, Budimpeštu. Na taj način smo dobili prve školovane intelektualce koji su se, nakon školovanja, vratili u Bosnu i Hercegovinu, te je veliki broj ljekara, apotekara i pravnika svoje znanje afrimirao u Bosni i Hercegovini.

Godina 1918. označava kraj AU uprave i formiranje K SHS/Jugoslavije; u takvoj konstelaciji Jevreji su formirali Savez jevrejskih opština Jugoslavije. Jednostavno, pokušali su da se udruže i sinkroniziraju svoje zahtjeve. Tretman Jevreja u Kraljevini je bio sasvim dobar, bez progona i posebnih odnosa sa etničkim grupama, jednostavno držeći se principa da poštuješ zakon zemlje u kojoj živiš, Jevreji su bili poštovani građani koji su izvršavali svoje građanske obaveze.

Ono što se dešavalo tih godina u zapadnoj Evropi nije mirisalo na dobro. Nacisti su 1933. godine došli na vlast; Hitlerova Nationalsocijalistička stranka je osvojila većinu i na vrlo, što bi se danas reklo, demokratski način preuzela vlast. Isto tako, poštujući demokratske principe, u njemačkom Rajhstagu izglasala je zakone koji su bili antisemitski i okrenuti protiv Jevreja, počevši od Nirnberškog zakona koji je određivao ko je Arijevac, a ko nije. I od čistoće krvi došli smo do jakog razvoja antisemitizma. Antisemitizam iliti mržnja prema Jevrejima je nešto što je jako poznato u historiji i nama je teško naći korijen i razvoj. Naime, fizički, Jevreji se ne razlikuju od drugih ljudi sa kojima žive. U Evropi su, uglavnom, svi bijele puti, neki tamne, neki plave kose, a neki ovako bez kose kao ja. Vjerujte, nekad sam i ja imao kosu – imam sliku iz osnovne škole ☺ .

Međutim, nekih drugih razlika nema. Isto kako su Jevreji na Bliskom istoku kao i svi koji tamo žive tamnije puti, fizički, nema nikakve razlike. Po krvnoj slici, DNK-u, isto

nema razlike. Jedni vide razlog antisemitizma u učenju crkve, koja kaže su da Jevreji ti koji su razapeli i izdali Krista. Međutim, bez obzira što je drugi Vatikanski koncil 1962.-1965. godine promijenio taj dio molitve i oslobodio Jevreje za raspeće Isusa, koji je isto tako bio Jevrej što, kako kažu katolički vjernici s kojima sam imao blizak kontakt, i oni se maltene iznenade. Bili su u jednom hodočašću u Izraelu, da obišu sveta mjesta po katoličkoj vjeri, od Nazareta do Jerusalema, i kad su se vratili na aerodrom jedna gospođa mi je prišla i rekla: "Ne znam kako ste se osjećali, svi ovdje katolici a vi niste." Ja sam joj rekao da mi je bilo jako lijepo, naročito kad sam vidio i da je djevica Marija, Josip, Isus i svi apostoli, da su svi bili Jevreji meni je puno lakše pri duši. Ona je ostala zapanjena i kasnije sam razgovarao sa nekim svećenicima, i sa gospodinom kardinalom, koji su mi rekli kako mnogi to neće sebi da „utuve u glavu“ da je Isus bio Jevrej i da su korijeni katolicizma, ustvari, ortodoksna jevrejska vjera – ona koju su Farizeji u ono vrijeme napustili i malo drugačije interpretirali. To može biti jedan od korijena anitsemitizma. Mada, antisemitizma ima u zemljama gdje nema ni Jevreja ni katolika: u Japanu, Maleziji...

Ako se vratimo na Njemačku tridesetih godina, nije daleko od pameti da je nacizam proglasio Jevreje krivcima za sve svoje nevolje, samo da se domogne imanja koja su imali Jevreji. Jer, oni imaju mi nemamo – pa sad će da bude obratno. Stvar, koju neko voli ili ne voli, nije tako žestok problem – da se ta mržnja nije pretvorila u organizirano proganjanje Jevreja koje je završeno holokaustom, koji je najveći genocid ne samo XX stoljeća već u historiji gdje je, samo zato što su Jevreji, stradalo blizu šest miliona evropskih Jevreja. I to, na vrlo organiziran način, kroz organizovane koncentracione logore koji su bili logori ne samo za prikupljanje Jevreja već i za njihovo sistematsko uništavanje. Taj holokaust je ostavio dubok trag ne samo u historiji jevrejskog naroda, već i u historiji Nijemaca, Evrope i cijelog čovječanstva jer je to bilo nešto što je do tada nezapamćeno da se tako sistematski uništava čitav narod.

Godine 1945. svijet je rekao nikad više, nažalost i nakon tog „nikad više“ ponavljali su se genocidi i u Kambodži i u Ruandi, i kod nas u Srebrenici. I to je nešto što uvijek trebamo imati na umu, da bi izbjegli da se to ponovi bilo gdje i bilo kome. Kraj Drugog svjetskog je dočekalo 20% bh. Jevreja (od 14 000 ostalo je cca 2 000): jedni su preživjeli boreći se sa Titovim partizanima, neki su preživjeli logore (talijanske, njemačke), preživjeli su i oni koji su bili u njemačkom ratnom zarobljeništvu. Vrlo interesantno, Treći rajh je poštivao sve Ženevske konvencije koje se tiču ratnih zarobljenika, i svi ratni zarobljenici iz Jugoslavenske kraljevske vojske su uglavnom (preko 95%) preživjeli logore, čak i Jevreji – budući da nije bilo naročito tretmana te su svi bili ratni zarobljenici, dok su neki preživjeli zahvaljujući komšijama krijući se kod njih. Moji roditelji, koji 1941. god. nisu bili u braku, su se oboje spasili zahvaljujući komšijama budući da su iz Sarajeva pod zarom prevezeni u Mostar, koji je bio pod italijanskom okupacijom...

Po završetku Drugog svjetskog rata, preživjeli su se uglavnom vratili tamo odakle su otjerani 1941. godine, iz jednostavnog razloga, budući da je, kako kažu, nostalgija tipična jevrejska bolest. Sa druge strane, cijela Evropa je bila razorena, Amerika daleko, Država Izrael nije bila formirana tako da su se vratili i nastavili sa životom. Naravno, 1948. godine kada je formirana Država Izrael na osnovu odluka UN-a o podjeli tadašnje Palestine na jevrejsku i arapsku državu; jedan broj Jevreja je otišao u Izrael, a nas je ostalo u BiH negdje između 1200 i 1500 i stalno smo se kretali oko tog broja. Moram reći da za vrijeme socijalizma nije bilo problema ni za Jevreje, ni za pripadnike drugih vjeroispovijesti. Jednostavno, u socijalizmu, po Marksovoj teoriji „religija je opijum za narod“, tako da se na religiju i religijska pitanja nije obraćalo puno pažnje. Vjeronauke u školama nije bilo, ali jeste u vjerskim zajednicama, mektebima, džamijama, crkvama kako je ko mogao da to organizira i u obimu koji je zadovoljavao te potrebe. Tako smo došli do konca socijalističke Jugoslavije, došlo je do njenog raspada i već pred početak rata na teritoriji bivše države, proglašena je nezavisnost bivših republika u skladu sa odlukom EU, odnosno odlukom Badinterove komisije koja je dobila zadatak da ispita da li postoje uvjeti da savezne republike proglase nezavisnost; Otprilike, zaključak te komisije je bio da, ako država referendumom želi biti nezavisna, da u Ustavu SFRJ nema prepreka za takvo nešto. Tako je BiH na referendumu izglasala nezavisnost, ostatak priče znate: počela je agresija, počeo je rat koji je završio Dejtonskim mirom i sporazumom. Dejtonski mirovni sporazum je dogovaran u vojnoj bazi u Dejtonu u Ohaju, u Sjedinjenim Američkim Državama i parafiran je 21. XI 1995. godine, da bi mirovni sporazum bio potpisan 14. XII 1995. u Parizu. Kada danas govorimo, mi obično govorimo o Dejtonskom mirovnom sporazumu. Međutim, kad govorite sa Francuzima nemojte nipošto propustiti da kažete „dejtonsko-pariški mirovni sporazum“, budući da su oni bili domaćini potpisivanja tog sporazuma. Naravno, Dejtonski sporazum je napravljen da bi se zaustavio rat u BiH, i to je bilo vrlo uspješno. Međutim, ima 11 priloga, aneksa od kojih je nama nekako najpoznatiji Aneks 4, u kome piše da je BiH, ovakva kakva jeste, u kome se pored Bošnjaka, Srba, Hrvata i ostalih (jedino mjesto gdje se spominju ostali za građane BiH koji se ne deklarišu kao pripadnici nijednog od tri konstitutivna naroda). Dejtonsko-pariški mirovni sporazum je odigrao svoju najvažniju ulogu, a to je da je donio mir i mogućnost da se BiH, u skladu sa svojim idejama, dalje razvija. U jednoj takvoj Bosni i Hercegovini Jevreji su nastavili da žive, da rade i zajedno sa „ostalima“ stvore bolje uslove života i sebi i svojoj djeci, te na taj način nastave živjeti onako kako su uvijek i živjeli zajedno sa drugima, dijeleći i dobro i zlo. U današnjem periodu, mislim da je pošteno reći, da Jevreji nemaju nikakvih posebnih problema. Naravno, tu moram spomenuti nešto što vi svaki-drugi dan čujete, a to da je problem ove zemlje što nije implementirala odluku suda u Strazburu u predmetu „Sejdić i Finci“, a to je odluka kojom smo moj kolega Dervo Sejdić, romski aktivist, i ja tužili BiH zato što u svome ustavu ne daje ista prava onima koji se ne osjećaju pripadnicima tri konstitutivna naroda, isto kao što ne daju prava Srbima koji žive u Federaciji, odnosno Bošnjacima i Hrvatima u RS-u; a to je da se kandidiraju za mjesto člana Predsjedništva BiH i da budu izabrani u Dom naroda.

Moram reći da je taj slučaj postao nešto što je znak raspoznavanja BiH danas i nema međunarodnog skupa gdje se to ne spominje, i gdje se na BiH ne upire prstom kao zemlju koja ne poštuje osnovna ljudska prava, jer jednostavno u Evropi je nepoznato da se državljani jedne države razlikuju u svojim pravima po tome kojoj etničkoj grupi pripadaju. To je jedino u Bosni i Hercegovini, a pravni osnov je za to ovakva koncepcija našeg ustava u kome se vlast dijeli na tri dijela, između tri konstitutivna naroda. Moram reći da je meni, barem, ideja o pokretanju ovog predmeta došla na pamet čim sam pročitao Dejtonski ustav i vidio da neke stvari ne stoje kako bi trebale da stoje. Neposredno nakon toga sam imao priliku da budem sa Holbrukom te sam mu rekao „Ti se praviš da si moj prijatelj, a prema tvom ustavu ja ne mogu da se kandidujem za Predsjedništvo“. Na to mi je on rekao: “To nije bilo protiv tebe, ali to je bilo prvo što su se njih trojica odmah dogovorili.”

Treba imati na umu da smo 1995. godine imali jednu bošnjačku, jednu srpsku i jednu hrvatsku stranku i nije im palo na pamet da se može desiti da, kao prošle godine, imamo 84 političke stranke ili na ovim imamo preko 50 političkih stranaka; raznih prefiksa, bilo da su bošnjačke, sprske ili hrvatske – sve su one u nazivu demokratske, usput, iako su predaleko od nje. Pod takvim uvjetima, mi i imamo ovakav ustav kakav imamo. Stoga je sud u Strazburu donio odluku da smo kolega Sejdić i ja u pravu, i da ustav BiH treba mijenjati na taj način da svim građanima treba dati pravo da se kandiduju. Ako uzmete u obzir da je ta Konvencija o ljudskim pravima, koja je najvažniji pravni akt EU i Vijeća Evrope, jednostavno doživjela čitav niz amandmana i protokola i da je BiH još 2005. usvojila tzv. Protokol dvanaest, koji kaže „da sva mjesta koja se u državi popunjavaju putem izbora, moraju biti ravnopravno otvorena svim građanima te države, bez obzira na pol, vjeru, jezik ili koju drugu odrednicu“. Tako smo došli u situaciju da je naš put euroatlantskih integracija pomalo zaustavljen zbog implementacije te odluke. Međutim, BiH je i drugi put amnestirana te ćemo imati izbore koji nisu u skladu sa evropskom konvencijom o ljudskim pravima, ali opet smo obećali da ćemo ozbiljno pristupiti promjeni ustava i da će se to ispraviti do izbora 2018. godine. Ta sama odluka ne čini položaj Jevreja težim ili kompliciranijim, nego svih ostalih građana BiH jer osim velike plate ja ne vidim veliku sreću od biranja za člana Predsjedništva BiH. Ako pogledate ovlaštenja članova Predsjedništva ona se ne razlikuju puno od ovlaštenja engleske kraljice – koja nema nikakvih ovlasti osim da jednog godišnje otvori Parlament ili da prima akreditivne stranih ambasadora. Kod nas je razlika samo u tome što svaki član ima pravo da imenuje ambasadore i da jednom godišnje šalje Vijeću ministara budžet za sljedeću godinu.

Da zaključim, da kažem, taj položaj Jevreja ovdje u ovih 450 godina – Jevrejska opština u Sarajevu je zvanično formirana 1565. godine – tako da ćemo sljedeće godine imati 450-godišnjicu od dolaska Jevreja i njihovog organiziranog života u

Bosni i Hercegovini; jednostavno nije ništa gori, ni bolji od položaja drugih građana Bosne i Hercegovine.

To bi bila kratka priča, onoliko koliko stane u 40 i koji minut, a sada imate šansu da pitate šta god hoćete.

1. Vaše iskustvo i mišljenje o tradicijskim načinima odgajanja u Jevrejskoj zajednici u BiH, u smislu da li još uvijek postoje obrasci koji su preživjeli sva ova stoljeća od dolaska u BiH naovamo?

Odgoj i obrazovanje djece je nešto što je srž jevrejske porodice. Jevrejska porodica je srž društva, i ono što je različito od drugih vjerskih zajednica „ko je Jevrej“ se odlučuje po majci. Jevrej je svako onaj koga je rodila majka Jevrejka. Otac je „oboriva pretpostavka“; mi mislimo da znamo ko su nam očevi, ako smo mi očevi – mislimo da smo očevi svoje djece, ali to je oboriva pretpostavka još iz doba dok DNK analiza nije postojala u smislu kao danas. Tako da je majka osnov porodice i na kojoj je sva težina obrazovanja i odgoja djece. Interesantno, da je religija to prihvatila kao tako i da muški Jevreji moraju tri puta dnevno ići da se mole Boge - za razliku od muslimana koji to rade pet puta – a žene su toga oslobođene. Jer one imaju važnijeg posla, nego što je ta molitva: moraju da se brinu o djeci, da pripreme obrok, i da pripreme šta će obući svi njeni članovi domaćinstva, a moliti se Bogu mogu uvijek stići. To je jedan vrlo razuman pristup, i pokazuje kolika je važnost poklonjena ne samo ženi nego i njenom radu sa odgojom djece. Međutim, ne može majka sve stići tako da i šira zajednica pristupa odgoju na taj način što je glavni zadatak da se djeca opismene. Tako da stotinama godina, čak i u našim krajevima, u jevrejskim porodicama ne postoji pojam nepismenog. Dijete čim odraste i može da razumije, treba da se obučava u čitanju i pisanju. Vjerovatno zato što je životni vijek nekad bio daleko kraći nego danas. Kod Jevreja se vjersko punoljetstvo stiče sa 13 godina. Dijete koje napuni 13 godina postaje punoljetno i obavezno je da ide u hram, sinagogu, obavezno je da izvršava vjerske obaveze – a da bi sve to mogao mora da zna čitati. Zato što, od Svetog pisma/Tore, dio Starog zavjeta – Petoknjižje/ koje se čita sa svitaka Tore na pergamentu, zamotano je na dva nosača. Također, kao što sam i rekao jedan od tri principa jeste da „poznaješ jezik zemlje u kojoj živiš“. Pošto se ovdje govori, ja bih rekao, jezik koji svako zove na svoj način a ja kad govorim, kažem da govorim mješavinu tri jezika, koja sva tri smatram maternjim, koja sva tri znam čitati i sva tri razumijem, a ne znam ispravno pisati ni na jednom jer se stalno mijenjaju gramatike. Nekad davno postojao je novosadski dogovor, koji nije ništa do konvencija o gramatičkim pravilima. Međutim, sad imamo posebnu gramatiku i srpskog, bosanskog i dvije gramatike hrvatskog, najnovije, imamo i gramatiku crnogorskog.

U BiH nemamo jevrejske škole (u Zagrebu postoji Jevrejska osnovna škola, u kojoj ima okao 30-ak đaka – koji nisu svi Jevreji), a puno smo raspravljali i oko uvođenja vjeronauke. Mi u Jevrejskoj zajednici imamo organiziranu nedjeljnu školu, gdje se djeca podučavaju o tradiciji, običajima te im se izdaje potvrda za škole da su pokrivena vjerskom školu u pohađanju nastave.

2. Presuda Sejdić-Finci se odnosi samo na Predsjedništvo BiH, međutim, da li se odnosi i na Dom naroda ?

Presuda se isključivo odnosi na Predsjedništvo i Dom naroda. Naime, Dom naroda se indirektno bira tako što se 5 predstavnika iz RS, koji su Srbi iz RS-a, biraju u Narodnoj skupštini RS-a u punom sastavu; dok se iz Federacije članovi Doma naroda biraju u Federalnim domovima kluba Hrvata i kluba Bošnjaka (po 5) - što isključuje mogućnost da se u Dom naroda izabere, recimo, Bošnjak koji živi u RS-u ili Srbin iz Federacije. Mi nemamo nove podatke i čini mi se da je rezultat popisa stanovništva s početka ove godine zadržan dok ne prođu izbori, tako da se odnosi isključivo na to. Što se tiče Vijeća ministara, zakon kaže da ako nijedan ministar ili njegov zamjenik (pošto mi imamo taj ključ da imamo i ministra i zamjenika, sem Ministra odbrane koji ima dva zamjenika), ako niko od njih nije iz grupe ostalih onda je obaveza da generalni sekretar Vijeća ministara bude iz grupe ostalih. U ovom sada mandatu imamo Damira Hadžića koji se deklarira kao ostali, kao Bosanac, tako da je to pokriveno. Međutim, presuda to nije pokrila pošto se radi o zakonskom aktu. Mi imamo isto tako zakone na nižem nivou u Federaciji, na nivou kantona gdje se za veliki broj funkcija traže tri predstavnika, gdje se uvijek misli na predstavnike tri konstitutivna naroda.

3. Moderni antisemitizam u Bosni i Hercegovini?

Jedna od rijetkih stvari gdje je BiH doživjela vrlo pozitivno konotiranje je, upravo, nedostatak antisemitizma. Naime, BiH je prema analizi State Departmenta koji svake godine izdaje veliku analizu o postojanju antisemitizma u svijetu, zemlja koja je skoro slobodna od antisemitizma. U zadnje dvije godine, bile su samo dvije antisemitske pojave; jedna je grafit na sinagogi u Doboju gdje je pisalo „smrt Jevrejima“, a druga je na temeljima sinagoge u Mostaru, gdje je na zidu pisalo „Juden raus!“ i to su jedine antisemitske parole, što je u poređenju sa antisemitskim pojavama u zapadnoj Evropi, Americi, Kanadi gotovo ništa. Ja sam uvijek bio ponosan na to, koliko to pokazuje visoku toleranciju u BiH i kako smo mi, nakon 450 godina jako dobro inkorporirani u bh. društvo, ali nismo asimilirani. Dok mi jedan prijatelj rekao „nemoj se ti radovati, ne znači to da vas vole“. Međutim, ova tri naroda su tako zauzeta

mrzeći jedni druge, da nemaju kad da mrze Jevreje. Nažalost, možda je i to tačno ali bilo-kako bilo u BiH nema antisemitizma. Mi u Sarajevu imamo pet sinagoga, i sad kad su bili sukobi oko Gaze bile su u Sarajevu u dva navrata demonstracije, ni na jednu sinagogu il' jevrejski objeakt nije bačen kamen što bi se moglo ocijeniti kao antisemitski akt.

4. Proces dobijanja titule „Pravednik među narodima?“

Institucija Pravednik među narodima je uvedena 1953. godine da bi se odalo priznanje svima onima koji su za vrijeme holokausta bili spremni riskirati život da bi spasili Jevreje. Ta institucija je do sada proglasila oko 18 000 pravednika; ljudi koji su uspjeli da za vrijeme holokausta spase nekog Jevreja ili porodicu. U BiH imamo 49 pravednika, do sada. Stalno se radi da se iznađu i drugi slučajevi. Međutim, treba naći konkretan slučaj sa dokazima da je neki Jevrej spašen od nejevreja ili porodice i da je to uspješno privedeno kraju. Naravno, sad kad smo na 70 godina nakon holokausta teško je naći žive dokaze - ti „spaseni Jevreji“ bi trebali imati 75+ godina, što je rijetkost. Bez obzira što se u jevrejskoj tradiciji misli da se treba živjeti do 120 godine kao što je Mojsije živio. Međutim, Ginisova knjiga rekoda ne zna nikoga ko je živio duže od 116 godina. Mojsije još nije ušao u tu knjigu, ne znam i da li će ikada. Ali, zasada je takvo stanje. Pored proglašenja pravednikom, dobijete diplomu, dobijete medalju na Vaše ime i u parku u Yad Vashemu bude zasađena maslina sa pločicom na kojoj piše Vaše ime. Taj park je prilično velik i širi se van granica samog muzeja.